

УДК

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Шикіна Н.А., Одеський державний
економічний університет, Україна, м.Одеса

Деякі економісти надають перевагу грошово-кредитній політиці відносно до фіскальної політики і вважають її складовою частиною усієї економічної політики держави. Це пов'язано з тим, що грошово-кредитна політика має можливість досить оперативно реагувати на зміни, які відбуваються в економіці, не потребують для такого втручання багато часу і заздалегідь розробленої підготовки. Впливати на грошову пропозицію та відсоткову ставку центральний банк може приймаючи щоденно відповідні рішення про купівлю або продаж цінних паперів.

Взагалі Національний банк держави не підпадає під загальний політичний тиск так само, як і сама грошово-кредитна політика і є більш деполітизованою економічною одиницею в протилежність фіскальній політиці.

Роль грошово-кредитної політики НБУ, яку вона відіграє в механізмі діяльності всієї банківської системи, базується на грошовій, кредитній та валютній політиці та на створенні правової бази контролю та регулювання кредитно-банківської системи взагалі.

Між тим, така політика не є абсолютно самостійною та перебуває у постійному взаємозв'язку з іншими економічними структурами у межах всієї грошово-кредитної системи.

Грошово-кредитна політика НБУ перш за все спрямована на регулювання загальної маси грошової бази, структури грошової маси, на її перерозподіл між центрами економічної активності та на її вилучення з тіньового сектору.

Не менш важливим напрямком діяльності грошово-кредитної політики НБУ є регулювання процентних ставок у національній валюті за кредитами та за депозитами. Кризові роки з високими ставками залишились далеко позаду.

Починаючи з 1996 року спостерігається стійка тенденція зменшення процентних ставок. Та все одно процентні ставки у національній валюті за кредитами у недалекому 2001 році на рівні 31,9 %

були ще досить високими. Станом на листопад 2002 року процентні ставки за кредитами значно зменшились і вже становили 19,5%. Значно зменшились також і процентні ставки за депозитами: 5,8% (також станом на листопад 2002 року).

Таким чином, залишається великою різниця між процентними ставками за кредитами та за депозитами, що не діє на користь банківської системи і не залучає до її сфери все нові та нові кошти. Це не може сприяти збільшенню обсягів кредитування, значна частка яких має спрямовуватись на розвиток економіки.

Для подальшого аналізу розглянемо деякі економічні та банківські показники України протягом 1991-2001 років.

Таблиця 1

Деякі економічні та банківські показники України,
1991-2001р.р.¹

	ІСЦ	Темпи росту реального ВВП	Темпи росту фактичного ВВП	Процентні ставки за кредитами	Процентні ставки за депозитами	Частка готівки в обсязі МЗ ²
1991	390	91.3	180	-	-	12,5
1992	210	90.1	1680	76	68	20,0
1993	10260	85.8	2950	221,1	187,3	26,56
1994	500	77.1	810	201,7	171	24,66
1995	280	87.8	450	107,1	61,2	37,85
1996	139,7	90,0	149,5	77	34,3	43,15
1997	110,1	97,0	114,5	49,1	18,2	48,90
1998	120,0	98,1	109,9	54,5	22,3	45,58
1999	119,2	99,8	127,1	53,4	20,7	43,42
2000	125,8	105,9	130,4	40,3	13,5	39,89
2001	106,1	109,1	118,7	31,9	11,2	44,63

Скористаємось методом кореляційного аналізу та побудуємо матрицю парних кореляцій між рівнем інфляції, процентними ставками у національній валюті за кредитами та за депозитами, а також темпами росту номінального та реального ВВП і розглянемо, чи існують між ними певні зв'язки.

Розглянемо спочатку період 1991-2001р.р., умовно прийнявши його за довгостроковий.

¹ За даними Держкомстату України та НБУ.

² До 1995 року в обсязі М2.

Таблиця 2

Коефіцієнти парної кореляції між рівнем інфляції, процентними ставками у національній валюті за кредитами (F2) та за депозитами (F3) і темпами росту реального (F1I) та номінального (F1 II) ВВП, 1991-2001р.р.

	ІСЦ	F2	F3
ІСЦ	1,0000	,6951	,7162
	N=11	N=10	N=10
	p= ---	p=,026	p=,020
F1_I	-,3454	-,8373	-,8128
	N=11	N=10	N=10
	p=,298	p=,003	p=,004
F1_II	,9304	,7438	,7978
	N=11	N=10	N=10
	p=,000	p=,014	p=,006

Перш за все привертає увагу той факт, що зростання процентних ставок у національній валюті як за кредитами, так і за депозитами за умов досить значного кореляційного зв'язку та практично нульової імовірності помилки в отриманих розрахунках сприяє посиленню інфляційних процесів та, як наслідок, збільшенню обсягів номінального ВВП.

Що ж стосується реальних обсягів ВВП, то вони значно зменшуються, коли зростають процентні ставки. Це ще раз підкреслює той факт, що високі процентні ставки не сприяють економічному розвитку і розміри їх мають контролюватись з метою їх подальшого зменшення.

Складається таке враження, що банківська система, принаймні комерційні банки, відірвана від системи виробництва товарів та послуг. Кошти, які видаються банками у вигляді кредитів, не потрапляють у виробничу сферу з боку отримувачів цих кредитів так само, як не надходять у виробничу сферу кошти, які отримують банки у вигляді депозитів. Виходить, що основною метою функціонування банківської системи є отримання власного прибутку, а не сприяння економічного розвитку у країні.

Досить важливим показником монетарної політики держави є також структура грошової маси, перебуваючої в обігу. Протягом 1991-1997 років спостерігалась стійка тенденція не уклінного зростання частки готівкових коштів в обсязі грошової маси МЗ (до 1995 року в

обсязі М2) (додаток Є). І тільки у 1998 році НБУ була впроваджена політика поступового зменшення відсотку готівки в обсязі грошової маси М3. Але вже у 2001 році частка готівки в обсязі М3 зросла відносно попереднього року до рівня 111,9%.

Цей показник є дуже важливим, бо саме з цієї частки загальної маси грошей, частки, яка залишається поза межами банківської системи, формується неконтрольований прибуток, який у більшості випадків не підлягає державному оподаткуванню, який збільшує обсяги тіньової економіки і, як наслідок, значно зменшує надходження до державного бюджету.

Спробуємо і цей показник дослідити за допомогою методу кореляційного аналізу.

Таблиця 3

Матриця парних кореляцій між рівнем інфляції, ВВП у порівнянних цінах (F1 I), процентними ставками у національній валюті за кредитами (F2) та за депозитами (F3) і часткою готівки в обсязі грошової маси М3 (F4), 1991-2001р.р.

	ІСЦ	F1_I	F2	F3	F4
ІСЦ	1,0000	-,3454	,6951	,7162	-,3463
	N=11	N=11	N=10	N=10	N=11
	p= ---	p=,298	p=,026	p=,020	p=,297
F4	-,3463	,5781	-,6915	-,7731	1,0000
	N=11	N=11	N=10	N=10	N=11
	p=,297	p=,062	p=,027	p=,009	p= ---

Досить несподіваним є результат кореляційної залежності між рівнем інфляції та часткою готівки в обсязі грошової маси М3:

$$r(\text{ІСЦ}, F4)_{1991-2001} = -0,3463 \quad (p = 0,297).$$

Коефіцієнт кореляції між рівнем інфляції та агрегатом грошової маси М0 у свою чергу дорівнює:

$$r(\text{ІСЦ}, M0)_{1991-2001} = 0,9148 \quad (p = 0,000),$$

що свідчить про досить високий прямо-пропорційний кореляційний зв'язок.

Таким чином, відповідно з розрахунками на темпи зростання інфляції впливає не структура грошової маси (у даному випадку частка готівки в обсязі грошового агрегату М3), а безпосередньо кількість готівкових коштів, перебуваючих в обігу.

Але у той самий час збільшення частки готівкових коштів в обсязі грошового агрегату М3 сприяє зменшенню процентних ставок у національній валюті за кредитами (F45) та за депозитами (F46), які у свою чергу перебувають у досить показовій прямо-пропорційній залежності з рівнем інфляції, тим більше за умов практично нульової імовірності помилки:

$$r(\text{ІСЦ}, F2)_{1991-201} = 0,6951 \quad (p = 0,026);$$

$$r(\text{ІСЦ}, F3)_{1991-2001} = 0,7162 \quad (p = 0,020).$$

Привертає також увагу результат кореляційної залежності між часткою готівкових коштів в обсязі грошового агрегату М3 та темпами зростання реального ВВП:

$$r(F1\text{ I}, F4)_{1991-2001} = 0,5781 \quad (p = 0,062).$$

Не зважаючи на декілька високий рівень імовірності помилки ($p > 0,05$), простежується чітка тенденція зростання обсягів реального ВВП на фоні зростання частки готівки в обсязі М3. І якщо з одного боку саме по собі зростання реальних обсягів реального ВВП не може не задовольняти, з іншого, мимоволі виникає питання:

Які повинні бути обсяги тіньової економіки, щоб зростання частки готівкових коштів в обсязі грошового агрегату М3 спричиняло таке значне (особливо для тіньової економіки) зростання обсягів реального ВВП?

Розглянемо, яким чином зміниться ситуація щодо розглянутих вище показників у короткостроковому періоді (1996-2001 роки).

Таблиця 4

Коефіцієнти парної кореляції між рівнем інфляції, процентними ставками у національній валюті за кредитами (F2) та за депозитами (F3) і темпами росту реального (F1I) ВВП та часткою готівкових коштів в обсязі грошового агрегату М3 (F4), 1996-2001р.р.

	ІСЦ	F1_I	F2	F3	F4
ІСЦ	1,0000	-,6400	,7994	,7867	-,5482
	N=6	N=6	N=6	N=6	N=6
	p= ---	p=,171	p=,056	p=,063	p=,260
F1_I	-,6400	1,0000	-,9573	-,9406	-,2726
	N=6	N=6	N=6	N=6	N=6
	p=,171	p= ---	p=,003	p=,005	p=,601
F4	-,5482	-,2726	,0202	,0277	1,0000
	N=6	N=6	N=6	N=6	N=6
	p=,260	p=,601	p=,970	p=,958	p= ---

Результати, отримані за період 1996-2001 роки, вражають ще більше, ніж за період 1991-2001 роки.

Знов почнемо з процентних ставок у національній валюті за кредитами та за депозитами. Їх зростання (а вони з 1996 по 2000 роки поступово зменшувались), ще більше сприяє зростанню темпів інфляції (так само їх зменшення сприяє поступовому обмеженню темпів росту споживчих цін):

$$r (IC\text{Ц}, F2)_{1996-2001} = 0,7994 (p = 0,056);$$

$$r (IC\text{Ц}, F3)_{1996-2001} = 0,7867 (p = 0,063).$$

Навіть за умов декілька високого рівня імовірності помилки у розрахунках ($p > 0,05$), досить значні коефіцієнти кореляції не дозволяють не звертати на них уваги. У короткостроковому, шестирічному, періоді зростає чутливість рівня інфляції до розмірів процентних ставок.

Вражають також ще два отримані коефіцієнти між процентними ставками у національній валюті за кредитами та за депозитами і реальними обсягами ВВП:

$$r (F1 I, F2)_{1996-2001} = - 0,9573 (p = 0,003);$$

$$r (F1 I, F3)_{1996-2001} = - 0,9406 (p = 0,005).$$

Вони є доказом того, що зростання процентних ставок у національній валюті за кредитами та за депозитами не тільки не сприяють економічному розвитку, а навпаки, стимулюють деструктивні процеси в економіці, сприяючи посиленню інфляції. Зростання однієї із ставок призводить лише до зростання іншої, про що свідчить кореляційний зв'язок між ними:

$$r (F2, F3)_{1996-2001} = 0,9942 (p = 0,000).$$

Що ж стосується показника частки готівкових коштів у складі грошового агрегату М3, то у довгостроковому періоді (у нашому випадку одинадцятирічному) на відміну від короткострокового періоду (у шість років) кореляційний зв'язок між ним та процентними ставками у національній валюті за кредитами та за депозитами практично не простежується.

У той самий час має місце досить несподіваний обернено пропорційний зв'язок між часткою готівки у складі М3 та рівнем інфляції. Звичайно, привертає увагу декілька високий рівень імовірності помилки ($p = 0,260$), але у будь-якому разі сама тенденція такого зв'язку потребує подальшого дослідження у даному напрямку, можливо ще у більш короткому періоді з урахуванням також щомісячних даних.

ВИСНОВКИ

1. Значний рівень прямо-пропорційної залежності встановлено у довгостроковому періоді між рівнем інфляції та процентними ставками у національній валюті за кредитами та за депозитами, зростання яких у свою чергу не тільки сприяє посиленню інфляційних процесів, а також призводить з одного боку до послаблення інтенсивності залучення грошових коштів у банківську сферу, а з іншого – зменшує обсяги грошових фондів, які у майбутнім могли бути залучені в процес кредитування економіки.

У короткостроковому періоді рівень інфляції виявляє ще більшу прямо-пропорційну чутливість до рівня процентних ставок у національній валюті за кредитами та за депозитами за умов ще меншої імовірності помилки в розрахунках, ніж у довгостроковому періоді.

Отримані розрахунки ще раз підкреслюють необхідність жорсткого контролю за рівнем процентних ставок за кредитами та за депозитами з метою з одного боку сприяння економічного росту, а з іншого – стримування інфляційних процесів в Україні.

2. Потребує певного обмеження емісія готівкових коштів, бо невинуватене зростання грошового агрегату М0 не тільки призводить до посилення інфляції, а й ще значно підкріплює можливості тіньового сектору.

3. Не можна заспокоюватись на досягнутих на кінець 2002 року показниках індекса споживчих цін на рівні 99,4% та темпів росту реального ВВП на рівні 104,1%, бо якщо вони не будуть підтримані відповідними політичними та правовими заходами, вони можуть стати тимчасовим явищем.

4. Якою б виваженою не була грошово-кредитна політика, вона повинна супроводжуватись політикою бюджетного дефіциту, удосконаленням податкової системи та поверненням довіри населення до держави та банківської системи. Тільки тоді можна сподіватися на покращення загального соціально-економічного стану в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціально-економічне становище України за 2002 рік. // www.me.gov.ua
2. С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи. Економіка. – М., 1999. – С.597-611.
3. В.Боровиков. STATISTICA: искусство анализа данных на компьютере. Для профессионалов.- СПб.:Питер. – 2001.- С.115-120.

4. www.bank.gov.ua